

ТВОРИ МАРКА ВОВЧКА У ПЕРЕСПІВАХ І ПЕРЕКЛАДАХ ЗАРУВІЖНИХ МИТЦІВ

Олександр Білоус, Ольга Білоус (Кіровоград, Україна)

У німецькому виданні “Історія слов’янських літератур” українській літературі відведено окремий розділ, що давав громадськості Німеччини досить ґрунтовне уявлення про характер і розвиток новітньої української літератури, про її найбільші художні здобутки і, зокрема, творчі досягнення Марка Вовчка.

Ключові слова: переклад, фольклористика, міжлітературна взаємодія, комунікативна мета.

The German edition of The History of Slavic Literatures has a special chapter devoted to the Ukrainian literature. It gives a profound idea of the nature and development of the Ukrainian literature in recent times, of its greatest artistic achievements, particularly, of the oeuvres by Marko Vovchok.

Keywords: translation, folklore studies, inter-literature interaction, communicative aim.

Продуктивну інтенцію мала для Марка Вовчка як посередника українсько-німецької взаємодії збірка “Двісті українських пісень” [7] – осіловий фольклористичний доробок письменниці. Ми поділяємо твердження О.Дея про те, що ця публікація – “унікальне явище в українській фольклористиці”, “цінний документ її мистецьких зв’язків з трудовим народом та його духовною культурою” [6: 193-196].

Історія створення збірки “Двісті українських пісень” уособлює контекстуальну мережу зв’язків Марка Вовчка з носіями німецької культури. У цьому світлі її ініціатива видати українські пісні в Німеччині була одним з прикладів результативної співпраці діячів різних народів. Окрім Марка Вовчка і О.Марковича, до видання певною мірою причетні К.Гун (1830 – 1877), С.Єшевський (1829 – 1865) і, насамперед, Е.Мертке (1833 – 1895).

Ступінь маркування комунікативної мети виявляє спільні й відмінні ознаки. Такою спільною позначкою для названих діячів було прагнення ввести у вжиток свого народу фольклорні скарби українського народу (*актуальність*).

У грудні 1863 року Марко Вовчок познайомився у Паризі з художником К.Гуном, який на початку 1864 року намалював портрет письменниці. За свідченням А.Егліота, автор високо цінував це полотно паризького періоду, що підтверджується спогадами художника й

архівним документам [11: 15]. Незважаючи на те, що творчі зв'язки Марка Вовчка з латвійським художником тривали порівняно недовго, усе-таки вони залишили помітний слід у їхній біографії. Завдяки українській письменниці в паризькій майстерні Карла Гуна були відомі російські художники й літератори, зокрема В.Верещагін, А.Боголюбов, А.Харламов, Ю.Леман і ін. К.Гун був свідком виступів Марка Вовчка на літературних вечорах у Нейї, а також в Аахені, під час яких вона виконувала російські й українські народні пісні. Через посередництво К.Гуна в місті Аахен відбулося знайомство Марка Вовчка з Едуардом Мертке. Німецький композитор був вражений красою слов'янського мелосу. Він захопився своєрідністю українських народних пісень (*об'єкт*), що протягом кількох тижнів наспівувала Марко Вовчок. Як підсумок виникла ідея записати мелодії й надати вісім зошитів по 25 пісенних текстів кожний. Це – унікальне явище не тільки в українській, але й слов'янській фольклористиці. Воно – результат плідної творчої співпраці Марка Вовчка, Е.Мертке, О.Марковича та К.Гуна (*предмет*).

У квітні 1866 року у спеціальному музичному видавництві Рітер-Вітермана (Лейпциг-Вінтертур) побачив світ перший зошит збірки Марка Вовчка – Едуарда Мертке. Підготовлені до видання наступні сім зошитів не були опубліковані з різних причин. На перешкоді реалізації задуму стали відсутність коштів, певне ускладнення життєвих обставин письменниці, а також – не в останню чергу – цензурні утиски. Останнє пропущення вистало ще в 1895 році О.В.Оссовської (1871 – 1957).

Доля неопублікованих рукописних випусків збірки (сто сімдесят п'ять текстів) на сьогодні невідома. Факт їх наявності в особистому архіві Марка Вовчка стверджував О.Доманицький (1877 – 1910) у листі до І.Франка. “А пісень-пісень! Щось з 50 писаних маком аркушів! Є і ті 200 пісень (8 збірників), що аранжував Мертке”.

Цікаві відомості про життя й діяльність Е.Мертке, а також його творчі контакти з українською письменницею містять досі невідома в літературі про Марка Вовчка стаття, яку надрукувала 26 вересня 1895 році “Kölnische Zeitung”. Важливим джерелом до пізнання плідних зв'язків Марка Вовчка з прогресивним діячем німецької культури є також збірка, що складається з шести імпровізацій Е.Мертке на теми українських народних пісень. Цей факт зазначається незафіксованим у бібліографічних покажчиках про Едуарда Мертке та Марка Вовчка. Знайдений матеріал міг би певною мірою послужити для можливої реконструкції первісного звучання тих 175 мелодій, котрі завів у воти Е.Мертке і які вважаються втраченими.

Авторитет Е.Мертке був широко визнаний у музичних колах Західної Європи. Композитор редагував у різні роки видання Л.Бетховена, Гайдна, Мендельсона, Шуберта, Вебера, Шумана, Шопена та ін. Він сприяв поширенню слов'янського мелосу, в т. ч. пісенної культури українського народу в Німеччині та Франції. У своїх оригінальних музичних творах він безпосередньо використовував обробки українських пісень. Так, прикладом, в опері “Kyriell von Thessalonich” (1893) подано мелодії кількох текстів із пісенного зібрання Марка Вовчка (“Ой глибокий колодязю, золоті ключі”, “Не ходи, Грицю, на вечорницю”). Е.Мертке був у дружніх взаємних з Ф.Боденштедтом, який до останніх років життя цікавився культурою українського народу. В архіві автора “Поетичної України” збереглися такі видання, як “Енеїда” І.Котляревського, “Народні оповідання” Марка Вовчка в російському перекладі І.Тургенева та перший випуск “Двохсот українських пісень” (Зошит 1). Нам вдалося встановити, що “Украинские народные рассказы” Фрідріху Боденштедту презентував І.Тургенев через І.Аксакова. При висвітленні ролі Марка Вовчка в історії українсько-російсько-німецьких культурних взаємин важливо співвіднести факт появи “Двохсот українських пісень” з питанням сприйняття “Народних оповідань” у Німеччині.

Прикладом багатоаспектної презентації української літератури в інонаціональному середовищі, що може визначати координати діаспори з погляду взаємодії літературних систем, був факт публікації в 1869 році оповідань Марка Вовчка на сторінках німецькомовного видання “Die Libelle”. Книговидавець і редактор цього журналу Е.-А.Платес уперше привернув увагу громадськості німецькомовних країн до творчості Марка Вовчка, опублікувавши чотири тексти з циклу “Народних оповідань”: “Отець Андрій” (“Знай, ляше!”), “Сестра”, “Данло Гурч”, “Козачка”. Авторство перекладача позначене

ініціалами тільки один раз, у зв'язку з одним конкретним текстом. Зіставлення оригіналів з російськомовним виданням творів Марка Вовчка [10] свідчать про те, що "А.Р." використав у процесі своєї інтерпретації як перекладний текст І.Тургенєва, так і автопереклад Марка Вовчка. Переконливого висновку дійшов визначний знавець життя й творчості Марка Вовчка, її правнук Б.Лобач-Жученко: автором, який підписав свої переклади оповідань криптонімом "А.Р.", був редактор часопису Ернст-Арнольд Платес (1821 – 1887). Цей переклад відзначається адекватним звучанням у порівнянні з інтерпретацією Тургенєва. Ось ілюстрація:

Марко Вовчок: *"Ох, Боже мій, Боже, що та любов зможе!", як то в пісні співають. У нашому селі був чоловік, Петро Самійленко. Він мені й родич далекий. Чоловік був дуже добрий, до своїх щирий, з роду-віку нікого не скривдив, а веселий був! Як коли в празник зберуться люде до его хати, пічне він точить: як жид на війну їхав, або як капітан зорі лічив, або про ляхів. Від ляхів тільки не любити дуже. Й в вічі ляхові не подивитця. Якось зморщитця, да все чмихає, або чхає. Пан наш, оконом, і питавсь таки его: "Що се тобі, Самійленку, таке?" А він ему: "Таку, пане, натуру маю: аби побачив такого пана, як ви, зараз і чхати. Мабуть, якась вража відьма так мені починила, як ще маленьким був"* [3: 153].

І.С.Тургенєв ("Отец Андрей"): *"Ох, Боже, мій Боже, що та любов зможе!", как это в песне поется. Жил в нашем селе человек, по имени Петро Сомийленко. Он мне й родней далекой доводится. Человек он был очень добрый, со своими жил в ладу, от роду никого не обидел й такой был веселий. Бывало, в праздник соберутся люди в его хату, – он й начнет им балясы точить: как жид на войну ехал или капитан звезды считал, или про ляхов. Вот уж ляхов он до смерти не любит, й в глаза ляху не взглянет, сморщится как-то да все фыркает да чихает. Бывало, пан наш эконом спросит его: "Что это с тобой Сомийленко?". Уж такая, говорит, пан, у меня натура: как только увижу такого пана, как вы, сейчас зачихаю. Знать, какая вражья ведьма надо мной это сотворила, когда еще я маленький был".* [5: 173–174].

А. Р. (E.A.Plates, „Vater Andrej“): *„O Gott du Vater im Himmelmein, wie gross kann doch die Liebe sein“, wie es im Liede heisst. In unserem Dorfe wohnte ein Mann, der hiess Somileiko / Somijlenko – O.B./ Er war ein weitläufiger Verwandter von mir. Ein sehr guter Mann war er, lebte mit allen in Frieden, kränkte Niemand wiessenlich und hatte ein fröhliches Herz. Am Feiertag pflegten sich die Leute in seinem Hause zu versammeln und dann, fing er an ihnen spasshafte Geschichten zu erzählen: "Wie der Jude in den Krieg zog, oder wie der Kapitän die Sterne zählte oder von Ljachow. Ljachow nämlich konnte er nicht aussehnen und so wie er ihm in die Augen sah musste er die Stirne runzeln, ihm wurde schlecht und er fing an zu niesen. – Es geschah, dass dieser Herr Ökonom ihn fragte: "Was ist das mit Somilenko?" – "Das ist schon so meine Natur, Herr", sagte er, "Sobald ich nur solch einen Herrn sehe wie Sie, muss ich gleich niesen. – Ich glaube, so eine schlimme Hexe muss mir das angetan haben, als ich noch klein war"* [13: 41].

Е.А.Платесу вдалося відтворити інтонаційні пласти розмовної характеристики, передати іронію, а також мовну реальність тексту. Те неповторно особисте, що притаманне персонажам її оповідань, значною мірою збережене в німецькому перекладі. Публікації творів Марка Вовчка передувала лаконічна оцінка пропонованої добірки: "Про сільські оповідання, що побачать світ на сторінках нашого журналу, тепло відгукнувся Іван Тургенєв; вони сповнені народного колориту і належать до кращого, що писалося досі в цьому жанрі. Редакція робить спробу ознайомити своїх читачів з цими оповіданнями в німецькому перекладі, добре усвідомлюючи ті труднощі, які виникли в процесі мистецького відтворення іншою мовою всієї поетичності та чарівності оригіналу" [14: 5]. Ці слова належать авторові перекладів – Е.А.Платесу. Рекомендаційна згадка про І.Тургенєва у цьому контексті не є випадковою. Саме з ним пов'язував видання збірки Марка Вовчка, наприклад, перекладач оповідання "Одарка" чеською мовою: "Народні оповідання", – писав анонімний автор 2 червня 1858 року, – користуються великим і заслуженим успіхом, саме тому відомий російський романіст Тургенєв переклав їх російською мовою".

Питання про своєрідність пропаганди власної творчості на засадах автоперекладу заслугоує ширшого розгляду, оскільки йдеться про безпосереднє звернення автора мовою

мети до адресата як реципієнта мови першотвору. Марко Вовчок ще на початку 1858 р. переклала російською мовою оповідання “Одарка”, “Сестра”, “Козачка”, “Чумак”, “Сон”, “Панська воля”, “Викуп”, “Свекруха”, “Максим Гримач”, “Знай, ляше!”, “Данило Гурч”. Більшість названих оповідань були надруковані на сторінках “Російського вісника”, що видавався в 1856 – 1887 рр.

Е.-А.Платес досконало володів мистецтвом перекладу. Перекладач з Риги вибрав для німецькомовної інтерпретації такі твори Марка Вовчка, які дають уявлення не тільки про її творчу лабораторію, але й про українську літературу та її складові – національну колористику, образи, ідейно-тематичні пласти. Оповідання “Отець Андрій” опубліковане не під первісною назвою “Знай, ляше!”, яку запропонував перший видавець творів Марка Вовчка П.Куліш. Як редактор, П.Куліш прагнув увиразнити передусім ідейно-стильову спрямованість творчої манери як Марка Вовчка, так і Г.Квітки-Основ'яненка й Т.Шевченка. Така паралель з боку П.Куліша акцентувала увагу на енклітичних значеннях образів української фольклорної поетики, її логіко-семантичній мотивації, що давали змістовні ілюстрації – естетичні й етичні узагальнені уявлення про життя українського народу.

Латвійський перекладач у німецькомовній інтерпретації прагнув точно передати змістову архетипність, багаторівневу націленість усіх чотирьох оповідань. Переклад Е.-А.Платеса позначений значною близькістю до російськомовної версії “Українських народних оповідань” і меншою – до оригіналу. Твори Марка Вовчка в публікації Е.-А.Платеса мали подальший розвиток на рівні рецензивної критики та перекладу в Естонії. Через два тижні після видання названих оповідань у перекладі німецькою мовою, тартуська газета “Eesti Postimes” від 5 червня 1869 р. надрукувала під назвою “Олеся” оповідання “Козачка” в перекладі естонською мовою. Цей факт досить показовий і має цікаву історію. Домінуючу роль у цьому випадку відіграли зв'язки контактено-генетичного характеру, бо Е.-А.Платеса пов'язувала з редактором тартуського видання Л.Яансенем особиста приязнь. Назване оповідання опубліковано в перекладі талановитої поетеси Лідії Койдулли (1843 – 1886), дочки Л.Яансена, яка вписала себе цією інтерпретацією в історію українсько-естонської літературної взаємодії. Ми поділяємо думку видатного естонського вченого і критика С.Ісакова, що оповідання “Козачка” в інтерпретації Лідії Койдулли “є *першим перекладом зі слов'янських літератур естонською мовою* взагалі і тому є помітним явищем в історії естонської літератури” [9: 29; 12: 665].

Поруч із перекладами творів Марка Вовчка в німецькій пресі робиться спроба оцінити їх. Звичайно, в цих виступах різні критики опиралися як на особисте знайомство із літературою народів Росії, так і на праці російських авторів. Зокрема К.Е.Француз характеризував “Народні оповідання” Марка Вовчка як найпомітніше явище в українській прозі середини ХІХ століття. Без сумніву, австрійському критикові був добре відомий нарис історії слов'янських літератур О.Піпіна і В.Спасовича, де міститься огляд “Народних оповідань”. Ця праця була, за словами О. Білецького, “новиною для свого часу і не мала аналогій у європейській науці”. Тому вона отримала досить високу оцінку з боку критиків у багатьох європейських країнах, майже одночасно побачила світ у перекладі німецькою та чеською мовами.

У німецькому виданні “Історія слов'янських літератур” українській літературі відведено окремий розділ, що давав громадськості Німеччини досить ґрунтовне уявлення про характер і розвиток новітньої української літератури, про її найбільші художні здобутки і, зокрема, творчі досягнення Марка Вовчка.

Без застереження можна констатувати: висока оцінка О.Піпіна та К.-Е.Францоza привернула увагу німецької критики до імені автора “Народних оповідань”.

Періодичним органом, що вперше виступив популяризатором “Народних оповідань” безпосередньо в Німеччині, була берлінська газета “Die Tribüne”. Її видавець і редактор Франц Ліпман опублікував у лютому 1882 року оповідання “Козачка” в німецькому перекладі К.Глюмер.

Творчість Клаір Глюмер (1825 – 1906) – цікава сторінка в історії німецько-українських літературних зв'язків 60 – 90-х років ХІХ століття. Численні листи К.Глюмер зберігаються нині у фонді Пауля Гайзе Баварської державної бібліотеки. Вони проливають світло на її

діяльність як пропагандиста російської літератури, зокрема творчості Л.Толстого. Перу К.Глюмер належить переклад роману “Війна і мир”, що 1873 року вперше з’явився на сторінках празької газети “Die Politik”. Упродовж 50 – 70-х років К.Глюмер утримувала разом з письменницею А.Шайбе літературний салон, де бували Р.Вагнер, К.Оніш-Павлова, В.Вольфзон, П.Гайзе, А.Райхель.

Для нас важливим є той факт, що К.Глюмер і П.Гайзе особисто знали Марка Вовчка, І.Тургенєва та І.Аксакова. Так, наприклад, перша зустріч між І.Аксаковим і П.Гайзе відбулася ще на початку 1860 року. Про неї із захопленням писав І.Аксаков в одному з листів від 23 березня 1890 року. До речі, саме в цей час П.Гайзе рецензував “Сімейну хроніку” І. Аксакова, перший том якої побачив світ 1858 року в німецькому перекладі С. Рачинського.

Особливий інтерес становлять листи К.Глюмер до П.Гайзе (1830 – 1914). У 70-их роках П.Гайзе працював над підготовкою багатомовної антології зарубіжної новели – зібрання кращих творів російської, чеської, польської, англійської, французької, датської, угорської та ін. літератур.

З-поміж його співробітників винятковою активністю відзначалась К.Глюмер. Про це свідчать докладні спогади професора Моріца Лазаруса (1824 – 1903), а також лист К.Глюмер до П.Гайзе від 6 жовтня 1871 року. Завдання К.Глюмер полягало в перекладах для цієї антології кращих творів слов’янських літератур. Як видно з реєстру назв, укладеного Паулем Гайзе, передбачалось видати повісті М.Гоголя, І.Тургенєва, О.Пушкіна, Л.Толстого, О.Писемського. Відома дослідниця німецько-російських літературних зв’язків Г.Нонас встановила, що план випуску прози російських письменників упорядник узгоджував з І.Тургенєвим. Посередником творчих контактів між автором “Записок мисливця” й П.Гайзе, які зародилися ще на початку 60-х рр. (перша зустріч відбулася 7 травня 1861 року в Мюнхені), був Ф.Боденштедт. Є підстави вважати, що саме І.Тургенєв запропонував Паулю Гайзе вмістити в антології “Скарбниця зарубіжної новели”, поруч з оповіданнями “Два гусари” Льва Толстого, також “Козачку” Марка Вовчка. Цей факт значною мірою підтверджується листом К.Глюмер до відомого теоретика новели від 25 лютого 1874 року. В листі міститься цікава згадка про О.Писемського й Марка Вовчка. Вона свідчить про те, що П.Гайзе планував опублікувати оповідання української письменниці ще 1874 року. Відзначимо, що мотиви окремих творів О.Писемського (“Тисяча душ”) та Марка Вовчка (“Кріпачка”, “Невільничка”) суголосні з малою прозою П.Гайзе (“Вишивальниця з Трвізо”, “Анніна”, “Непокірна”). На жаль, з невідомих нам причин, твір Марка Вовчка в німецькомовному перекладі К.Глюмер не потрапив до згаданої антології. Таким чином, тільки через вісім років оповідання “Козачка” побачило світ на сторінках газети “Die Tribüne”.

Переклад К.Глюмер відзначається точністю думки, глибоким проникненням в ідейну сутність твору. В її інтерпретації добре збережені поетичні засоби народної мови, особливості стильової манери Марка Вовчка: мелодійність фрази, її насиченість соціально вагомими фактами.

Ось один із прикладів перекладу К.Глюмер:

“Der reichste Mann in unserem Dorfe war der Kosak Chmara; er hatte Feld und Vieh, und sonstiges Hab und Cut die Fülle. Nur mit Kindern hatte ihn Gott nicht in gleichem Masse gesegnet; er besass vielmehr nur ein einziges Töchterchen, wie es ja auch am Himmel nur eine Sonne gibt.

Das Mädchen wurde gut erzogen, in allerlei Fertigkeiten unterrichtet und war kaum im sechzehnten Lebensjahre, als die Freiwerber bereits anfangen, sich in ihrer Hütte zu zeigen. Die alten Eltern bewirten diese Gäste, bedankten sich für die Ehre, die man der Tochter erwies, geben sie aber nicht her.

„Lasst sie noch ein Weilchen heruntollen, dass sie sich in ihrer Jugend gern erinnern möge. Es ist noch nicht Zeit, ein so junges Köpfchen mit Haushaltungssorgen zu beschweren. – Lasst sie heruntollen“. Die Bewerber selbst aber – guter Gott! Überall wo das Madchen sich zeigte, kamen sie in Schaaren herbei. Sie war aber auch ein hübsches Ding, gross und frisch, freundlich mit Jedermann, immer der Burschen zu viel heraus, so sah sie ihn an, dass er sich wie mit kaltem Wasser begossen fühlte und ging davon wie eine Kaiserin“ [15: 1].

В основі німецькомовної інтерпретації лежить текст не оригіналу, а версія І.С.Тургенєва:

“Жил у нас в селе козак Хмара, богатейший человек! У него й земли, й скота, й всякого добра было вволю. Деточек ему господь дал немного, – всего одну дсвочку, что солнышко в небе. Взлелеяли, вырастили ее, пригожую такую, уму-разуму научили. Стал шестнадцатый годок исходить Олесе; стали сватать в хату наведываться. Старики благодарят за честь, угощают, потчуют, а дочку не отдают. “Пускай, – говорят, – еще погуляет, чтобы было чем девичество вспомнать, еще не пора заботить хозяйством молодую головку; пускай в девушках погуляет”.

А уж женихов – боже милостивый! Где только появится она, так они роем й гудят. Да й девушка же была. Величавая, красивая, с каждым приветливая, ласковая; й поговорит, й посмеется, й пошутит; чуть приметила что нехорошее – так на тебя взглянет, ровно студеною водою окатит, й отойдет царицею” [4: 43–44].

“Жив у нас в селі козак Хмара; богатир був! Що було в его поля, худоби, що всякого добра! Не дав ему господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна, – як сонечко в небі! Випестили її, викохали хорошу й чепурну, і на розум добрий навчили. Уже шістнадцятий годок минає Олесі, вже й свати почали в хату навертатись. Старі дякують за ласку, частують, а дочки не змовляють: “Ще нехай погуляє, то буде чим дівочість згадати. Ще не час голівку молоденьку на господарство клопотати; нехай погуляє дівчиною”.

А що вже женихів було; боже мій милий! Де вона пройде, то як рій гуде! Та й дівчина ж була. Велична, хороша, до всякого привітна й ласкава, і заговорить, і засміється, і пожартує; а де вже замітила що незвичайне, то так погляне, наче холодною водою зілля, і одійде собі геть” [2: 37–38].

К.Глюмер перекладала не з українського оригіналу, а з російськомовного тексту І.Тургенева, тобто за збіркою “Украинские народные рассказы Марка Вовчка”. Це неважко помітити із наведеного уривку. Так, наприклад, експресивно-оцінювальний ефект розповіді підсилений у російському перекладі додатковим образом “й отойдет царицею”, відсутнім в українському першотворі (“і одійде собі геть”) і наявним в німецькій інтерпретації К.Глюмер (“und ging davon wie eine Kaiserin”).

Переклад німецькою мовою читається легко, відзначається значною концентрацією змісту й образності. Окремі стилістичні прийоми буквально не відтворюються, а вміло передаються здебільшого розгорнутими метафорами, порівняннями, типовими для німецької мови. Тематична лінія дієслів, за допомогою яких розгортається характеристика героїні (“й поговорит, й посмеється, й пошутит”), в німецькому перекладі замінена іменниковим рядом (“immer bereit zum Plaudern, Lachen und Scherzen”). Однак така заміна не спрощує образної основи, не збіднює лейтмотиву; навпаки, німецькому читачеві краще зрозумілий загальний тон контексту.

Прямою протилежністю можна вважати наступну спробу ознайомлення громадськості Німеччини з творчістю Марка Вовчка: появу повісті “Маруся” в німецькому перекладі Е.Філіпарі. У праці О.Засенка “Марко Вовчок і зарубіжні літератури” вихід названого твору пов’язується з періодом 70-х рр. [8: 99]. Насправді повість побачила світ 1892 році в Нюрнберзі.

Незважаючи на низьку якість перекладацьких рішень Е.Філіпарі, в яких відсутній гармонійний “консенсус” текстових відповідностей мовою мети, факт видання “Марусі” німецькою мовою заслуговує на увагу, передусім з погляду дієвості перекладу у процесі взаємодії національних літератур.

Через двадцять два роки повість вдруге була опублікована в Німеччині, де книжка користувалась очевидною популярністю. Тому не випадково Ганноверська міська управа рекомендувала використовувати твір як навчальний посібник, зокрема у тих німецьких школах, де вивчалась французька мова. З цього погляду викликає значний інтерес передмова німецькою мовою, що належить перу німецького педагога й критика Леона Веспі. За його редакцією повість була видрукувана французькою мовою.

Згодом берлінські літературознавці Т.Енгвер, К.Вільдхаген, Е.Янке включили твір у список рекомендованої літератури для дітей – “Кращі видання французької та англійської літератур”. Критичний виступ Л.Веспі й досі залишається поза увагою дослідників творчості Марка Вовчка. Характеризуючи художні якості прози української письменниці, він дійшов

висновку, що повість “Маруся” принесла Марку Вовчку заслужене визнання західноєвропейської читацької аудиторії, у т.ч. у Франції та Німеччині.

Серед критичних оцінок художньої спадщини Марка Вовчка, котрі з’явилися у німецькомовній пресі на зламі XIX – XX ст., серед інших слід назвати і статті Георга Адама (1874 – 1948) – видатного німецького славіста, автора багатьох статей про надбання української літератури, які й на сьогодні не втратили своєї актуальності [1].

1 жовтня 1907 року Г.Адам надрукував у журналі “Das literarische Echo” змістовну статтю про Марка Вовчка. Дослідник зробив спробу типологічно зіставити “Народні оповідання” Марка Вовчка з популярним романом “Хатина дядька Тома” (1852) Г.Бічер-Стоу. Аналогічне зіставлення знаходимо й в листі Проспера Меріме до Жанни Дакей від 22 серпня 1859 року. Показово, що французький письменник опирався на оцінку І.Тургенева, який вважав “Народні оповідання” твором, що перевершив рівень стильової манери американської письменниці.

Отже, порівняльний аналіз творів різних авторів на рівні перекладу виявляє раціональність рішення, що передбачає відповідне збереження специфіки першотвору. У цьому зв’язку розмежування мови оригіналу (МО) та мови мети (ММ) набуває рецептивної моделі, якщо розглядати особливості сприймання художнього твору на рівні зіставлення перекладних версій. З позицій художньої інтерпретації мовою перекладу певну роль відіграє мова-посередник (МП). Проте її недоцільно перебільшувати, хоча така трансформація й збагачує оригінальну культуру засобами мови мети. Таку трансформацію можна реалізувати плинном міжлітературних зв’язків, характером вираження текстових величин як мовою оригіналу, так і мовою мети.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Білоус О. Георг Адам: сприйняття української культури в контексті міжлітературного дискурсу// Наукові записки. – Випуск 75(3). – Серія: Філологічні науки (мовознавство); у 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.53 – 59.
2. Вовчок Марко. Козачка // Народні оповідання Марка Вовчка. – СПб., 1858. – С. 36 – 45.
3. Вовчок Марко. Знай ляше! // Народні оповідання Марка Вовчка. – СПб., 1858. – С. 153–159.
4. Вовчок Марко. Козачка // Украинские народные рассказы Марка Вовчка. Переводы Н.С.Тургенева. – СПб., 1859. – С. 42–56.
5. Вовчок Марко. Отец Андрей // Украинские народные рассказы Марка Вовчка (Пер. Н.С.Тургенева). – СПб., 1959. – С. 171–176.
6. Дей О. “Двісті українських пісень” Марка Вовчка // Народні пісні в записах Марка Вовчка. Двісті українських пісень. – К.: Музична Україна, 1979. – С. 185–196.
7. Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок. У ноті звів Едуард Мертке. – Лейпціг – Вінтертур, 1866. – 28 с.
8. Засенко О. Марко Вовчок і зарубіжні літератури. – К., 1959. – 180 с.
9. Нсаков С.Г. Сквозь годы и расстояния. Из истории культурных связей Эстонии с Украиной, Грузией и Латвией в XIX – начале XX вв. – Таллин, 1969. – 326 с.
10. Русский вестник, 1858. – Кн. I. – С. 165–177; Кн. 2. – С. 358–372; 434–452; 471–506.
11. Эглит А. Карл Федорович Гун. – Рига, 1955. – 69 с.
12. Issakov S. Marko Vovtsoki “Kasakaneiu” eestikeelsest tökkest // Keelja Kirjandus, 1958. – Nr. II. – P. 665–669.
13. Kleinrussische Dorfgeschichten. Von Marka Wovtschka // Die Libelle. Zeitschrift zur Belehrung und Unterhaltung. Herausgegeben von E.Plates. – Riga, 1869. – Nr. 6, 8. – S. 38–44.
14. Parmenie A., Bonnier G. De la Chapelle. Histoïr d’un editeuer et de ses auteurs P.J.Hetzel (Stahl). – Paris, 1953. – 685 S.
15. Wovtschok Marcus. Leibeigen. Kleinrussische Skizze. Deutsch von Cl. v. Glümer // Die Tribüne, 1882. – 5 Februar. – S. 1–3.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Олександр Білоус – кандидат філологічних наук, професор кафедри перекладу і загального мовознавства, декан факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: семантико-стилістичний аналіз художніх творів, теорія і практика перекладу германських мов.

Ольга Білоус – старший викладач кафедри перекладу і загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: українсько-німецькі міжлітературні зв’язки, теорія і практика перекладу германських мов.